

УДК:329(430)

© Альона Тирон (Чернівці)

ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ ФОРМУВАННЯ ХРИСТІАНСЬКО-ДЕМОКРАТИЧНОГО СОЮЗУ НІМЕЧЧИНИ

У статті автор досліджує процес зародження і формування партії християнських демократів, її ідеологічних та організаційних засад після Другої світової війни. Основна увага приділена з'ясуванню ідейних витоків та історичних традицій християнської демократії, передумов виникнення ХДС після краху нацизму, а також процесу формування первинних і регіональних організацій християнських демократів у різних зонах окупації.

Ключові слова: Німеччина, християнська демократія, Християнсько-демократичний союз, Конрад Аденауер.

Тирон А.

Исторический контекст формирования Христианско-демократического союза Германии

В статье автор исследует процесс зарождения и формирования партии христианских демократов, ее идеологических и организационных основ после Второй мировой войны. Особенное внимание уделяется исследованию идейных истоков и исторических традиций христианской демократии, предпосылок возникновения ХДС после краха нацизма. Освещается процесс формирования первичных и региональных организаций христианских демократов в разных оккупационных зонах.

Ключевые слова: Германия, христианская демократия, Христианско-демократический союз, Конрад Аденауэр.

Tyron A.

Historische Ursprünge der CDU in Deutschland

Die Autorin befasst sich mit den Ursprüngen der Christdemokratie in Deutschland und der Entstehung der Christlich-Demokratischen Union in der Nachkriegszeit. Es werden ideologische und organisatorische Prinzipien der CDU-Bildung nach dem zweiten Weltkrieg analysiert, historische Traditionen der christlichen Demokratie untersucht und die Bildung von Orts- und Landesverbänden der Christdemokraten in den verschiedenen Besatzungszonen dargestellt.

Stichwörter: Deutschland, Christdemokratie, Christlich-Demokratische Union, Konrad Adenauer.

Християнська демократія — це громадсько-політичний рух, який пропонує вирішення економічних і соціальних проблем на основі християнських принципів моралі, справедливості та взаємодопомоги.

Політичні партії та угруповання, що назвали себе християнськими, християнсько-соціальними або християнсько-демократичними виникли в останній третині XIX сторіччя як реакція християн Італії, Німеччини і Франції на крайнощі основних ідеологічних течій тієї епохи — лібералізму, націоналізму і соціалізму.

Після Другої світової війни Європа лежала в руїнах. Принципи християнської демократії стали саме тим духовним стрижнем, який допоміг зневіреним від горя війни людям зібратися з силами, зміцнити духом і почати відбудовувати свої країни. Тому прихід християнських демократів до влади ознаменував початок нової ери “економічного дива” — відродження усіх сфер соціально-економічного та політичного життя, одним з найяскравіших виявів якого стало утворення Християнсько-демократичного союзу Німеччини. Науковий аналіз зародження і формування партії християнських демократів у другій половині 40-х років XX ст. дозволяє глибше з'ясувати закономірності та особливості розвитку Німеччини після 1945 року.

У статті розкриваються ідейні витoki та основні аспекти утворення ХДС Німеччини, що має не лише науково-пізнавальний, а й значний практичний інтерес. Як покажуть наступні повоєнні десятиліття, ХДС стане провідною політичною силою в Німеччині і не раз очолюватиме урядові коаліції у ФРН.

Актуальність обраної теми зумовлюється також тим, що в країнах Західної Європи спостерігається значний вплив католицизму і діють християнські партії, які об'єднують представників різних прошарків та верств населення. В Україні процес формування політичних партій та визначення їх місця й ролі в політичному житті країни перебуває в стадії становлення. Крім того, в нашій державі християнські демократи, на відміну від своїх німецьких колег, не мають ані широкої підтримки християнських церков, ані великих симпатій виборців. Тому вивчення досвіду становлення та успішної діяльності ХДС в Німеччині є корисним з точки зору дослідження різних аспектів розвитку політичних процесів в Україні.

Метою проблематики є дослідження ідейних витоків формування Християнсько-демократичного союзу післявоєнної Німеччини.

До джерельної бази статті належать опубліковані в Німеччині збірники офіційних документів і матеріалів, які відтворюють програмні документи ХДС, протоколи партійних засідань, з'їздів. Серед них варто виділити офіційні програмні документи „Кельнські тези” та „Аленську програму”¹.

Історіографію проблеми представлено насамперед дослідженнями німецьких фахівців К. Темпеля², У. Венгста та Х. Віка², роботами української дослідниці Т.Г.Купрій і новітніми працями російських вчених І.О.Пономарьової та С.Л. Сокольського³, які висвітлюють процес утворення та діяльності партії християнських демократів Німеччини.

З'ясовуючи ідейні витoki християнської демократії в Німеччині, варто зауважити, що вона мала давню передісторію. У Європі поняття “християнська демократія” вперше виникає під час Великої французької революції і проходить з того часу значний шлях у своєму розвитку. У Німеччині християнська демократія мала перш за все внутрішньоцерковне значення і ставила перед собою мету проведення перетворень усередині церкви шляхом організації общинної структури та ослаблення церковної ієрархії⁴.

Католицька церква прагнула знайти оптимальну суспільно-політичну модель, що відповідала б реаліям сьогодення. Так, протягом XIX ст. відбувався процес формування політичного католицизму – руху за широку суспільно-політичну емансипацію католиків в умовах демократичної держави. Але перелом у розвитку соціальної ідеології католицизму був пов'язаний з понтифікатом папи Лева XIII (1878-1903 рр.). У папських енцикліках 80-х років XIX ст. остаточно були сформульовані нові принципи політичної програми Святого престолу – позитивне ставлення до ідей ліберальної демократії, визнання громадянського обов'язку християн, відмова від християнізації держави⁵.

Політичний католицизм і християнська демократія тісно пов'язані між собою. Вони хотіли реформувати суспільство, але з дещо іншими підходами. Демократи вимагали свободи, яка стосувалася основ християнства і була реалізована в умовах політичної демократії, проте не сподівалися, як католики, на перетворення суспільства шляхом державної соціальної політики, а чекали, що оновлена церква сама стане двигуном відновленого суспільства⁶. Тому в енцикліках було визнано право робітників на професійні об'єднання, а також можливість остаточного вирішення соціальних питань шляхом реформістських змін суспільного становища робітників без ескалації політичної боротьби. Але вирішальна роль у цьому процесі повинна була належати спільним діям держави і церкви. Таким чином, на думку українського науковця Т. Купрій, перед католицькою церквою в другій половині XIX ст. постало два завдання: сприяти пом'якшенню соціальної ситуації і створити протидію комуністичному вченню, яке також знаходило підтримку серед багатьох верств найбільшнього населення країн Європи⁷.

Прагнення до поєднання політики з етичними цінностями, до гуманізації суспільних відносин в умовах посилення тенденції до відчуження, індивідуалізації і фетишизації речей, до збереження порядку і стабільності в житті, розсудливий прагматизм і вміння вловлювати нові віяння часу, спираючись на підтримку значної частини населення, – усі ці риси були притаманні християнській демократії, політичному католицизму.

За ознаками ставлення до держави католицизм вплинув на Німеччину більше, ніж лібералізм. Сюди входили: повага до людської особистості, визнання суспільних структур (наприклад, сім'ї), децентралізація, федералізація країни. Політика партій християнського спрямування повинна була керуватися встановленими законами і підпорядковуватися громадянам, а також орієнтуватися на політичний прагматизм: вступати в союз або з правими, або з лівими партіями, коли того вимагала ситуація⁸.

Християнські демократи проголошували, що держава – це інститут громадян, які взяли на себе відповідальність один за одного, а держава лише має допомагати кожному громадянину й суспільству в цілому⁹. Головне завдання держави, за християнським соціальним вченням, полягало у створенні справедливих законів.

Ідея субсидіарності як ефективного правового принципу, який дозволяв зберегти індивідуальну свободу й незалежність особи, приватну ініціативу при забезпеченні соціальної справедливості і морального відродження, була підхоплена партійними організаціями та отримала в тому чи іншому ступені своє оформлення в програмних документах християнських демократів. Переконливим прикладом цього є зміст “Аленської програми” ХДС британської зони, прийнятої в 1947 році¹⁰. Християнська демократія відхиляє диктатуру і колективізм у всіх їх проявах та формах. Прогресивний лейтмотив у християнській демократичній ідеології був представлений прибічниками католицизму, які запропонували ідеї для реформи німецького суспільства після війни і втілили їх у одному з перших програмних документів – “Кельнських тезах”.

В основі політичного виміру християнської демократії лежать її релігійно-етичні обґрунтування: біблійне світобачення, католицьке соціальне вчення, праці християнських мислителів. Оскільки вони ставили на перше місце суспільство, а не державу і відстоювали невтручання церкви в політику, то здобули підтримку в атеїстичних колах суспільства країни.

Т. Купрій вважає, що християнська демократія була заснована на ідеологічній плутанині, оскільки базувалася, перш за все, на політичних тенденціях, які розходилися, та різноманітних регіональних традиціях. Але будь-яка спроба в подальшому розробити інтегрований політичний підхід спричинила

б серйозні проблеми єдності християнської демократії як політичного руху нескоординованих регіональних та місцевих ініціатив¹¹.

Звертаючись до питання висвітлення історії та передумов утворення партійної інфраструктури німецьких християнських демократів, зауважимо, що традиції їх партійних об'єднань були закладені ще в середині XIX століття. Християнські демократи, які політично згуртувалися в Католицьку партію Центру, орієнтувалися на міжкласовість, були прихильниками республіканської та федеративної систем правління, демократизму та верховенства права. В основу політичної діяльності ХДС було покладено також традиції правих партій Веймарської республіки. Тут були представлені різні ідейно-політичні групи повоєнної Німеччини: консерватори, ліберали, функціонери із християнських профспілок.

ХДС виник у складний історичний момент для Німеччини. Поразка у Другій світовій війні, її глибокі соціально-економічні та духовно-політичні наслідки призвели до активізації політичного життя німців на демократичних засадах вже у перші повоєнні місяці. Вболівання за подальшу долю своєї країни, визначення її статусу серед переможених держав не могли не хвилювати громадян Німеччини. Глибока політична, соціально-економічна криза, тотальна руїна як результат війни і панування нацизму охопили всю країну. В той же час активізувалася діяльність представників різних конфесій, які за згодою окупаційних властей брали участь у громадському житті і давали свою оцінку існуючій ситуації в країні¹².

Виникнення ХДС пов'язане з переломним етапом німецької історії. Вперше в історії Німеччини було започатковано політичне співробітництво католиків і євангелістів в одній партії. Обидві конфесії відіграли значну роль у створенні ХДС. Після краху нацизму ідея християнської народної партії в Німеччині відродилася з новою силою. У різних окупаційних зонах, починаючи з кінця травня 1945 року, виникали стихійно, часто незалежно одна від одної, ліберально-консервативні і християнсько-соціалістичні групи, де обговорювалися питання створення партії нового зразка.

Зв'язки між групами християнських демократів від Кельна до Берліна та від Рендсбурга до Мюнхена склалися задовго до оформлення партійних організацій у різних регіонах. Багато з ініціаторів створення ХДС, серед яких варто назвати А. Гермеса, Я. Кайзера, Л. Шверінга, були раніше членами Католицької партії Центру, Демократичної партії, Німецької народної партії.

Так, у червні в радянській зоні окупації почалися консультації установчого кола. Організатори нової партії в радянській зоні окупації ухвалили назву "Християнсько-демократичний союз". Але в інших окупаційних зонах християнські демократи свої первинні партійні осередки називали по-різному: Християнсько-демократична партія – в Рейн-Вестфалії, Християнська соціальна народна партія – у Вюртемберзі, Християнська народна партія – в Саарі і т. д.

Після відновлення 11 червня Комуністичної партії Німеччини, а 15 червня 1945 року – Соціал-демократичної партії Німеччини християнські демократи проголосили 26 червня 1945 р. в Берліні "Заклик до німецького народу"¹³, затверджений радянською військовою адміністрацією. Це був один із перших програмних проєктів ініціаторів новостворюваної політичної партії, в якому вони давали аналіз політики нацистів та її наслідків, а також пропонували шляхи виходу із затяжної кризи, в якій опинилася Німеччина, і викладали методи побудови нової демократичної країни.

22 липня 1945 р. на установчій нараді ХДС ув Берліні в місцевому театрі було сформовано керівництво регіональної організації християнських демократів: Андреаса Гермеса було обрано першим головою ХДС радянської зони окупації. Програмний документ нової організації християнських демократів дістав широку підтримку серед німецького населення східної зони. Відповідно організаційні осередки партії існували не тільки в Берліні, але й на території усіх 5 земель радянської зони окупації (в Бранденбурзі, Мекленбурзі, Саксонії-Ангальт, Саксонії і Тюрінгії). Крім того, як зазначає німецький дослідник Г.-О. Кляйнманн, на той час діяли незалежні осередки християнських демократів у Хемніці, Дрездені, Грайфсвальді та інших містах, які не підпорядковувались центральному керівництву в Берліні¹⁴.

Складніше йшов процес формування Християнсько-демократичної партії в західних окупаційних зонах. З перших днів окупації союзники зайняли негативну позицію щодо негайного відновлення діяльності політичних партій у Німеччині. Метою і завданням американської окупаційної влади була заборона будь-якої політичної діяльності в окупованій Німеччині. Американське керівництво вважало, що спершу треба провести перевиховання німців, тобто здійснити денацифікацію країни і лише потім можна дозволити відновлення та діяльність політичних партій та інших політичних структур. Таку позицію поділяла і британська окупаційна адміністрація.

Однак і в західних зонах окупації попри офіційні заборони розпочинався і розвивався процес зародження осередків майбутньої партії християнських демократів. Центром формування такої партії

в рейнському регіоні, який належав до британської зони окупації, було місто Кельн. Саме тут у травні 1945 р. за активної підтримки однодумців зі східної зони окупації (А. Гермеса, Я. Кайзера, Т. Штельтцера) викристалізувалося ядро західнонімецьких фундаторів ХДС, до якого належали Л. Шверінг, І. Гофман, Г. Шевен, Г. Грубер. У кінці травня – на початку червня 1945 р. навколо Лео Шверінга, колишнього депутата парламенту від Католицької партії Центру, і Петера Йозефа Шевена, видавця, колишнього секретаря Кельнської філії партії Центру, почали організаційно формуватися первинні партійні осередки християнських демократів британської зони окупації¹⁵.

Остаточо, після низки нарад і обговорень, перший офіційний програмний документ християнських демократів британської зони був прийнятий і затверджений 15 липня 1945 р. В історію він увійшов під назвою “Кельнські тези”¹⁶.

Крім активно діючих берлінського і кельнського партійних центрів, на території Німеччини зароджувалися й інші регіональні організації. Однією з таких було велике індустріальне місто Франкфурт-на-Майні (земля Гессен) в американській зоні окупації. Ще до закінчення війни група “лівих” інтелігентів обговорювала питання про створення нової партії. Це були здебільшого католики, декілька католицьких священників, колишні члени партії Центру: В. Дірк, К-Г. Кнаппштайн. У західних зонах окупації саме американська військова адміністрація 13 серпня 1945 р. першою дала дозвіл на створення і свободу діяльності громадсько-політичних організацій, але лише на рівні місцевого самоврядування.

У вересні 1945 р. Є. Когон і В. Дірк склали “Франкфуртські тези” на зразок “Кельнських тез” (опубліковані 14 жовтня 1945 р., пізніше їх оформили у “Франкфуртську брошуру”), у яких червоною ниткою проходили ідеї “християнського соціалізму”¹⁷. “Франкфуртські тези” були не такими радикальними, як “Берлінський заклик до німецького народу”, і не занадто узагальненими, як “Кельнські тези”. Франкфуртські християнські демократи прагнули побудувати економічно соціалізм на демократичній основі шляхом часткової націоналізації і переведення у громадську власність важкої промисловості та великих банків. Фундатори розглядали співробітництво з групами і партіями різних напрямів за умови, що вони діють на платформі демократії і не ставляться вороже до християнських ідей та принципів.

Але оскільки процес формування ХДС йшов швидшими темпами не в американській, а в британській зоні, то всі політично активні німці незалежно від політичної приналежності чекали саме зняття заборони діяльності партій у британській зоні. Англійський генерал Монтгомері безпосередньо після Потсдамської конференції 6 серпня оголосив, що розвиток партій і профспілок у зоні окупації дозволяється. Проте відповідний дозвіл для відновлення діяльності політичних партій був опублікований тільки у середині вересня, у той час як директиви британської штаб-квартири про заснування профспілок вже 6 серпня були розіслані німецьким бургомістрам.

Дозвіл на відновлення політичного життя у французькій зоні було отримано лише 12 грудня 1945 року. На думку Т. Купрій, пояснити таку затримку з боку французів можна їхнім негативним ставленням до відтворення колишньої могутності сусіда, який завдав чимало шкоди¹⁸.

Після створення перших партійних осередків улітку – восени 1945 р. в Берліні, Кельні та Франкфурті-на-Майні процес формування партійних організацій християнських демократів розгорнувся і в інших містах та землях Німеччини. Він продовжувався до першого з’їзду християнських демократів, який відбувся 14-15 грудня 1945 р. в м. Бад-Годесберзі неподалік від Бонна. На цьому з’їзді вирішувалося питання про злуку земельних організацій у єдину партію на загальнонімецькій основі. Очікуваних результатів щодо фактичного об’єднання учасники з’їзду не досягли, однак було прийнято і затверджено єдину назву партії – Християнсько-демократичний союз, створено координуючі органи (Генеральний секретаріат і Комітет міжзональних зв’язків)¹⁹.

Таким чином, на початок зими 1945 року в усіх окупаційних зонах сформувалися регіональні партійні організації ХДС із своїми керівними органами, програмними ідеями і організаційною структурою. Ланки партії створювалися в багатьох регіонах Західної Німеччини. Вони були міжконфесійними організаціями і запрошували до себе як католиків, так і протестантів. ХДС поступово перетворювався на народну партію з програмою, яка враховувала нові політичні реалії суспільно-політичного життя, настрої широких мас населення.

Отже, як видно з вищевикладеного, партія християнських демократів створювалася у повоєнній Німеччині не централізовано, згори – шляхом прийняття якогось одного установчого акта, а знизу – шляхом багатьох місцевих ініціатив. Кельн, Франкфурт-на-Майні і Берлін були основними центрами громадських організацій християнських демократів, і кожен з них претендував на місто-засновника нової партії. Те, що Берлін мав спочатку перевагу, можна легко пояснити: місто було столицею держави і сприймалося переможцями-союзниками як політичний центр.

На початку 1946 р. відбулося ще кілька важливих зустрічей християнських демократів британської зони, що визначили подальшу політичну лінію партії та виявили партійно-організаторський таланти її засновників, зокрема, К. Аденауера, Л. Ерхарда, яких через кілька років знатиме не тільки країна, а й увесь світ.

Оскільки сам ХДС формувався протягом тривалого часу, то його ідейні засади, програмні вимоги і тактичні завдання також розвивались та вдосконалювались. Реалії партійно-політичного життя роз'єднаної Німеччини вимагали від християнських демократів переходу до більш поміркованої політики у сфері економіки, соціальних відносин. Спочатку ідеї виваженої соціалізації і націоналізації (лише в окремих галузях народного господарства) простежувалися в Негайм-Х'юстенській програмі ХДС британської зони окупації (березень 1946 р.) та були проголошені в "Аленській програмі" (лютий 1947 р.)²⁰.

Впевненість у своїх силах, партнерське ставлення до інших партій, а також виваженість соціально-економічного курсу ХДС проявились і підтвердились під час успішних для партії виборів до місцевих представницьких органів влади та формуванні на їхній основі земельних органів самоврядування. У 1946-1947 рр. в умовах окупаційного режиму були проведені на місцевому рівні перші післявоєнні демократичні вибори в ландтаги, крейзтаги, у результаті яких представники ХДС, при підтримці ХСС, отримали близько половини місць в органах місцевого самоврядування. Але ці показники в різних регіонах коливались від 19% у північно-східних землях Німеччини до 58% у південних і південно-західних землях. Це свідчить про те, що присутність, авторитет і вплив християнських демократів у різних частинах країни помітно відрізнялися²¹.

Після виборів постало питання, яким чином співпрацювати із великими партіями (СДПН), як заручитися підтримкою із спорідненими партіями (партія Центру, ХСС) і як укласти урядовий союз із вільними демократами та представниками Німецької партії. Питання ставлення до інших політичних сил загострювалось у зв'язку з тим, що в 1947 р. розпочала роботу Економічна рада, а в 1948 р. – Парламентська рада, які виконували роль передпарламенту. Християнські демократи, маючи величезний досвід в управлінсько-адміністративній сфері в довоєнний час і виявивши лояльність до окупаційної влади, отримали найвищі посади в Економічній раді (голова – Л. Ерхард) та в Парламентській раді (голова – К. Аденауер). За ініціативи саме ХДС і за підтримки американської та британської окупаційних адміністрацій у Західній Німеччині в 1948 р. була проведена грошова реформа.

Хоча виборча кампанія до Бундестагу офіційно розпочалася в другій половині липня 1949 р., ХДС сформував свій організаційний апарат для виборів ще на початку 1949 р., не будучи загальнонімецькою, сформованою партією. Основне завдання виборчого комітету полягало у керівництві й координуванні необхідних заходів, налагоджуванні зв'язків між партійними організаціями земель, пропаганді й роботі з пресою²².

Також 5 березня 1949 р. було вперше обговорено стратегічну мету виборчої боротьби. Вона полягала в тому, щоб, як наголошував К. Аденауер, запобігти створенню альянсу СДПН і КПН у Бундестазі, тобто запобігти створенню "соціалістичного кабінету"²³.

Наприкінці 40-х років консервативно налаштовані члени партії відхиляли співробітництво з СДПН. Аденауер як представник цього кола вважав коаліцію з соціал-демократами недоцільною, оскільки вона, за його словами, лише заважала роботі майбутнього уряду. Але не всі члени партії поділяли таку думку. Лідери берлінської партійної організації Я. Кайзер, В. Хільперт вважали, що союз із СДПН буде найкращим вибором партії і що дві найвпливовіші партії Німеччини спільно нести будуть відповідальність за відновлення країни.

1 червня 1949 р. на засіданні Генерального секретаріату, який діяв у Франкфурті-на-Майні з кінця 1945 р. і став на той час єдиним координаційним органом партії, було уточнено та ухвалено список кандидатів у депутати до Бундестагу, вироблено лінію передвиборчої боротьби, підґрунтя якої пов'язувалось із проведенням економічних реформ²⁴. Основний склад кандидатів нараховував 127 представників британської зони, близько 120 – американської і 77 – французької зони.

Ідейно-політична консолідація ХДС відбулася на дюссельдорфській прес-конференції 15 липня 1949 р.²⁵ на основі подальшого вдосконалення програмних засад, які були опубліковані як "Дюссельдорфські тези" – головне гасло їх виборчої платформи. Це була перша програма, яку прийняли всі партійні організації Західної Німеччини.

Підґрунтям "Дюссельдорфських тез" стали основні принципи "Аленської програми", які стосувались головним чином майново-правових і громадсько-політичних питань. Основу тез становила неоліберальна доктрина "соціального ринкового господарства", яка отримала широку підтримку ХДС/ХСС під час підготовки та проведення грошової реформи і втілення законодавчих

актів бізональної Економічної ради. У них проголошувався розвиток особистої ініціативи, підприємництва за сприяння держави, конкуренція, справедливий розподіл економічних прибутків і введення соціального законодавства з метою сприяння формуванню власників із малозабезпечених верств німецького народу. Іншими словами, соціальна ринкова економіка – це максимум ринкової свободи і підприємницької ініціативи. Соціальне ринкове господарство являло собою соціально пов'язану структуру економіки, в якій досягнення людей підпорядковані такому порядку, що приносить усім вищий ступінь економічного достатку і соціальної справедливості.

Через три місяці після введення в дію конституції – 14 серпня 1949 р. 24,5 млн (78,5%) виборців реалізували своє конституційне право та обрали депутатів Бундестагу. На виборах ХДС/ХСС набрав 31% голосів, отримавши 138 депутатських місць, і лише на 1,8% випереджав за кількістю голосів СДПН (29,2%). Вільні демократи стали третьою великою партією в парламенті, отримавши 11,9%. Інші партії набрали менше 5% голосів, але потрапили до парламенту: Німецька партія – 4%, партія Центру – 3,1%, попутно перехопивши голоси виборців, на які розраховувала ХДС у західних регіонах²⁶.

Разом із закінченням виборчих перегонів на державному рівні і проголошенням Федеративної Республіки Німеччина, християнські демократи об'єднуються в єдину партію на загальнофедеральному рівні. Заключний етап інституціоналізації партії відбувся на першому федеральному з'їзді ХДС 20-22 жовтня 1950 р. в м. Гослар, де зібралися представники земельних організацій, депутати Бундестагу від ХДС. На зібранні було прийнято Статут ХДС Німеччини та Статут фракції ХДС/ХСС у Бундестазі. На з'їзді в м. Госларі також було вирішено замість Франкфуртського Генерального секретаріату створити Федеральну канцелярію.

Отже, можна стверджувати, що зародження партії християнсько-демократичного спрямування в повоєнній Німеччині було зумовлено суспільно-політичними потребами, соціально-економічними обставинами, а також ідейно-політичними традиціями та історичним досвідом діяльності християнських демократів. Соціальні християнські принципи солідарності, поваги до людини як до суб'єкта права, пріоритет особи чи громади над державою визначали основні ідейні засади ХДС після Другої світової війни. Передвиборчою платформою християнських демократів у перших виборах до Бундестагу стали “Дюссельдорфські тези” (липень 1949 р.), в яких уперше була сформульована ідея побудови соціальної ринкової економіки, і реалізація яких мала вирішальний вплив на подальший розвиток ФРН.

¹ Das Programm von Ahlen // Die CDU (Programme, Erklärung, Entschließungen). – Bonn, 1979. – S. 16-24; Kölner Leitsätze // Dokumente zur parteipolitischen Entwicklung in Deutschland seit 1945. Bd 2. – Düsseldorf, 1963. – S. 30-33.

² Tempel K.G. Die Parteien in der Bundesrepublik Deutschland und die Rolle der Parteien in der DDR. – Opladen, 1987. – S. 97; Wengst U. Die CDU/CSU im Bundestagswahlkampf 1949 // Politische Vierteljahresschrift. 1986. – Jg.34, H.1. – S. 1-32; Wieck H.G. Die Entstehung der CDU und die Wiedergründung des Zentrums im Jahre 1945. – Düsseldorf, 1953. – S. 36.

³ Купрій Т.Г. Утворення Християнсько-демократичного союзу і його участь у державотворчому процесі Німеччини (1945-1950 рр.) // Схід. – № 2 (80) – 2007. – С. 72-76; Пономарева И.О. Христианская демократия в послевоенной Германии // Народ – Партия – Власть. Общественно-политические движения как предмет исследования. – М., 1997. – С. 34; Сокольский С.Л. Концепция государства в программе и политике христианской демократии ФРГ (научно-аналитический обзор) // Три взгляда на государство: христианские демократы, либералы и социал-демократы. – М., 1992. – С. 10.

⁴ Кальдера Р. Специфика христианской демократии. – СПб., 1992. – С. 16.

⁵ Пономарева И.О. Христианская демократия в послевоенной Германии // Народ – Партия – Власть. Общественно-политические движения как предмет исследования. – М., 1997. – С. 34.

⁶ Хорнер Ф. Консервативные и христианско-демократические партии в Европе: история, программатика, структуры (пер. с нем.) // Политические партии и движения. Христианско-демократическое движение в Европе. Реф. сб. – М., 1994. – С. 30.

⁷ Купрій Т. Особистість і держава: взаємовідносини з точки зору християнської демократії Німеччини // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / Гол. ред.: Мартинюк М.Т. – Умань: РВЦ “Софія”, 2008. – Ч. 5. – С. 76.

⁸ Купрій Т. Особистість і держава: взаємовідносини з точки зору християнської демократії Німеччини // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / Гол. ред.: Мартинюк М.Т. – Умань: РВЦ “Софія”, 2008. – Ч. 5. – С. 76.

⁹ Сокольский С.Л. Концепция государства в программе и политике христианской демократии ФРГ (научно-аналитический обзор) // Три взгляда на государство: христианские демократы, либералы и социал-демократы. – М., 1992. – С. 10.

¹⁰ Das Programm von Ahlen // Die CDU (Programme, Erklärung, Entschließungen). – Bonn, 1979. – S. 16.

¹¹ Купрій Т. Особистість і держава: взаємовідносини з точки зору християнської демократії Німеччини // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / Гол. ред.: Мартинюк М.Т. – Умань: РВЦ “Софія”, 2008. – Ч. 5. – С. 78.

¹² Wieck H.G. Die Entstehung der CDU und die Wiedergründung des Zentrums im Jahre 1945. – Düsseldorf, 1953. – S. 36.

¹³ Gründungsaufwurf der Christlich-Demokratischen Union // Dokumente der CDU. – Bd. 1. 1945-1955. – Berlin, 1956. – S. 19.

¹⁴ Купрій Т.Г. Утворення Християнсько-демократичного союзу і його участь у державотворчому процесі Німеччини (1945-1950 рр.) // Схід. – № 2 (80) – 2007. – С. 74.

- ¹⁵ Купрій Т.Г. Утворення Християнсько-демократичного союзу і його участь у державотворчому процесі Німеччини (1945-1950 рр.) // Схід. – № 2 (80) – 2007. – С. 75.
- ¹⁶ Kölner Leitsätze // Dokumente zur parteipolitischen Entwicklung in Deutschland seit 1945. Bd 2. – Düsseldorf, 1963. – S. 30.
- ¹⁷ Die Geschichte der CDU. Programm und Politik der Christlich-demokratischen Union Deutschlands seit 1945. – Bonn, 1980. – S. 24.
- ¹⁸ Купрій Т.Г. Утворення Християнсько-демократичного союзу і його участь у державотворчому процесі Німеччини (1945-1950 рр.) // Схід. – № 2 (80) – 2007. – С. 75.
- ¹⁹ Tempel K.G. Die Parteien in der Bundesrepublik Deutschland und die Rolle der Parteien in der DDR. – Opladen, 1987. – S. 97.
- ²⁰ Das Programm von Ahlen // Die CDU (Programme, Erklärung, Entschliebungen). – Bonn, 1979. – S. 16-24.
- ²¹ Купрій Т.Г. Утворення християнсько-демократичного союзу і його участь у державотворчому процесі Німеччини (1945-1950 рр.): автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.02 / Т. Г. Купрій; Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2007. – 17 с.
- ²² Wengst U. Die CDU/CSU im Bundestagswahlkampf 1949 // Politische Vierteljahresschrift. 1986. – Jg.34, H.1. – S. 1.
- ²³ Adenauer Konrad. Briefe über Deutschland: 1945-1951. — Berlin, 1985. – S. 87.
- ²⁴ Wengst U. Die CDU/CSU im Bundestagswahlkampf 1949 // Politische Vierteljahresschrift. 1986. – Jg.34, H.1. – S. 6.
- ²⁵ Wengst U. Die CDU/CSU im Bundestagswahlkampf 1949 // Politische Vierteljahresschrift. 1986. – Jg.34, H.1. – S. 34.
- ²⁶ Купрій Т. Успішна перемога ХДС на виборах до Бундестагу в 1949-2009 рр.: деякі порівняльні аспекти введення кампанії політичної стратегії // Політика, історія, культура. – 2010. – № 1. – С. 157.

УДК 792.2(09)(477.75)

© Снежана Шендрикова (Симферополь)

СТРАНИЦАМИ ЖИЗНИ И ТВОРЧЕСТВА ВЕЛИКОГО РУССКОГО АКТЕРА ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XX ВЕКА В.И. КАЧАЛОВА

В статье идет речь о становлении Василия Ивановича Качалова как актера, о его первых шагах на театральном пути, провинциальном периоде и работе во МХТе.

Ключевые слова: студенческий кружок, репертуар, роль, актерское мастерство.

Шендрикова С.

Сторінками життя та творчості великого російського актора першої половини XX століття В.І. Качалова

В даній науковій статті йдеться про становлення Василя Івановича Качалова як актора, про його перші кроки на театральному шляху, про провінційний період та роботу в МХТі.

Ключові слова: студентський гурток, репертуар, роль, акторська майстерність.

Shendrikova S.

Through Pages of Life and Work of the Great Russian Actor of the First Part of the 20th Century V.I. Kachalov

The article discloses establishing of Vasily Kachalov as an actor, his first steps in the theatre, province period and work in the MAAT are analyzed.

Key words: student's group, repertoire, role, actor mastery.

В предлагаемой научной статье речь идет о важнейших вехах в творческой биографии одного из самых популярных артистов России первой половины XX века Владимира Ивановича Качалова: его первых сценических шагах, работе в провинциальных театрах, о дебюте и славе на московской сцене Художественного театра и творческом союзе с К.С. Станиславским.

В разное время вопросами творчества Василия Качалова занималось немало отечественных исследователей: А. Таланов (написал очерк о биографии актера в серии “Жизнь замечательных людей”), В.Я. Веленкин (сделал подборку статей, воспоминаний и писем В.И. Качалова), Н.Н. Чушкин (подготовил монографию о Шекспире в творчестве артиста). Однако на сегодняшний день в творческом наследии В.И. Качалова остается немало неясных моментов, которые обязывают современников заниматься исследованиями в этой области. Тем самым выражается актуальность данной научной тематики.

Василий Качалов (настоящая фамилия – Шверубович) родился 30 января (11 февраля) 1875 года в семье священника в городе Вильно (ныне Вильнюс)¹.

Город, в котором прошло детство будущего актера, был особенным. Местные жители справедливо гордились тем, что здесь находилось старейшее высшее учебное заведение в Российской империи. В 1578 году (еще во времена Стефана Батория) в Вильно была открыта католическая академия, преобразованная со временем в университет².

Василий Качалов в своих воспоминаниях писал: “Я рано начал мечтать об актерстве – с двенадцати лет, с того дня, когда впервые увидел театр и пленился им. С того первого в моей жизни спектакля – это была опера “Демон” – и начал расти во мне актер.

В поповской отцовской рясе... с широкими засученными рукавами, с обнаженными до плеч руками, с каким-то медальоном с блестящим камешком, который я похищал у матери и прикреплял